

๒๒ แนวคิดอหิงสาและการคุ้มครองสัตว์ ในพุทธจริยศาสตร์เถรวาท*

พระสมุห์อดิเรก อาทิจจุพล (โลกะนัง)**

บทคัดย่อ

บทความนี้นำเสนอข้อโต้แย้งของพุทธจริยศาสตร์เถรวาทที่มีต่อนักสิทธิสัตว์ชาวตะวันตกที่เสนอว่า พุทธจริยศาสตร์เถรวาทมีแนวคิดเผ่าพันธุ์นิยม มีการปฏิบัติกับสิ่งมีชีวิตอื่นเยี่ยงทรัพย์สินเงินทอง และเห็นว่าสัตว์มีสถานภาพทางศีลธรรมไม่เท่ากับมนุษย์ ยิ่งไปกว่านั้นพุทธจริยศาสตร์เถรวาทยังไม่มีคำสอนเรื่องคุณค่าในตนเองของสิ่งชีวิตและเผ่าพันธุ์ต่างๆ แต่ให้ความสำคัญทางศีลธรรมเฉพาะกับมนุษย์เท่านั้นโดยไม่คำนึงถึงสิ่งมีชีวิตอื่น

แนวคิดเผ่าพันธุ์นิยมคือ แนวคิดที่มีอคติหรือทำที่ที่เอนเอียงสู่ผลประโยชน์ของสมาชิกในเผ่าพันธุ์ของตนเองและต่อต้านผลประโยชน์ของเผ่าพันธุ์

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของงานวิจัยเรื่อง “พุทธจริยศาสตร์ที่ประยุกต์ใช้กับมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่น” หลักสูตรพุทธศาสตรดุษฎีบัณฑิต สาขาปรัชญา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย พ.ศ. 2561

** อาจารย์สาขาวิชาพระพุทธศาสนา มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย วิทยาลัยสงฆ์นครพนม E-mail: monkasian@gmail.com
วันที่รับบทความ 20 กันยายน 2561 วันที่แก้ไขบทความ 15 มีนาคม 2562 วันที่ตอบรับบทความ 16 พฤษภาคม 2562

อื่น แต่พุทธจริยศาสตร์เถรวาทได้เสนอข้อโต้แย้งใน 3 ประเด็น คือ 1) พุทธจริยศาสตร์เถรวาทไม่มีแนวคิดเผ่าพันธุ์นิยมหรือสนับสนุนการใช้สัตว์เป็นเครื่องมือ 2) พุทธจริยศาสตร์เถรวาทมีคำสอนเรื่องคุณค่าในตนเองของสิ่งมีชีวิต และ 3) พุทธจริยศาสตร์เถรวาทตัดสินคุณค่าการกระทำของมนุษย์และสัตว์เท่าเทียมกัน มีแนวคิดอหิงสาและการคุ้มครองสัตว์

คำสำคัญ : เผ่าพันธุ์นิยม, อหิงสา, การคุ้มครองสัตว์, พุทธจริยศาสตร์เถรวาท

The concept of nonviolence and animal protection in Thēravāda Buddhist ethics.*

Phrasamuadirēk āthitčaphalō (lōkanang)**

Abstract

This article discusses the concept of nonviolence or Ahimsa with regard to animal protection in Thēravāda Buddhist ethics. It attempts to respond to Western animal rights groups that have criticized Thēravāda Buddhism for being speciesist, treating animals as mere properties, and considering animals as having lower ethical status than humans. According to these views, Thēravāda Buddhism makes no mention of intrinsic values of other lifeforms, and is therefore human-centric.

Speciesism is the view that tends to prioritize the interests of members of one's own species as opposed to those of others. However, this article wishes to defend Thēravāda Buddhism by using 3 main arguments: 1) Thēravāda Buddhist ethics does not

* This paper is a part of the dissertation entitled “Buddhist Ethics that Applied to Human and Non-human Species.” Buddhist Studies Program in Philosophy, Mahachulalongkornrajavidyalaya University, 2018.

** Lecturer on Buddhism at Nakhon Phanom Buddhist College, Mahachulalongkornrajavidyalaya University. E-mail: monkasian@gmail.com

Received September 20, 2018, Revised March 15, 2019, Accepted May 16, 2019

contain any speciesist view and in no way supports the killing or using of animals as means to further ends; 2) Thēravāda Buddhism contains teachings on the intrinsic values of all lifeforms; and 3) Thēravāda Buddhism judges the actions and both humans and animals equally and extends the principle of nonviolence (Ahimsa) to animals.

Keywords: Ahimsa, Speciesism, animal protection, Thēravāda Buddhist ethics

1. บทนำ

การวิพากษ์วิจารณ์สัณมุขณ์ที่ถือว่าตนเองเหนือกว่าบรรดาสัตว์ทั้งหลาย ทำให้มนุษย์หยิ่งโสกว่าเผ่าพันธุ์อื่น และถือว่าเผ่าพันธุ์มนุษย์สามารถปฏิบัติกับเผ่าพันธุ์อื่นอย่างไรก็ได้ เพราะมนุษย์มีอำนาจและเจตจำนงที่จะทำเช่นนั้นนิสัยของมนุษย์เช่นนี้รู้จักกันในนาม “เผ่าพันธุ์นิยม” ปีเตอร์ ซิงเกอร์ นักสิทธิสัตว์ร่วมสมัยที่มีชื่อเสียงที่สุดคนหนึ่งได้ให้คำนิยามไว้ว่า “เผ่าพันธุ์นิยม คือ อคติ หรือท่าทีที่เอนเอียงสู่ผลประโยชน์ของสมาชิกในเผ่าพันธุ์ของตนเองและต่อต้านผลประโยชน์ของเผ่าพันธุ์อื่น”(Singer,1975, p.7) เมื่อมนุษย์มีดบอดเพราะเผ่าพันธุ์นิยมมนุษย์จึงรับเอาท่าทียโสต่อสิ่งมีชีวิตอื่นๆ ทั้งหมดและปฏิบัติต่อสิ่งอื่นอย่างไม่ใส่ใจหรือดูแคลน เผ่าพันธุ์นิยมยอมให้หรือสนับสนุนให้มนุษย์ถือสัตว์ชนิดอื่นว่าเป็นวัตถุเพื่อการใช้งาน เพื่อการทารุณ หรือเพื่อความบันเทิงของมนุษย์เป็นสำคัญ เผ่าพันธุ์นิยมทำให้เกิดและสนับสนุนความไม่สะอิดสะเอียนต่อความทุกข์และความเจ็บปวดของสิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่มนุษย์ เผ่าพันธุ์นิยมสนับสนุนความเห็นที่ว่า มนุษย์ต่างจากเผ่าพันธุ์อื่นทั้งหลายทั้งปวงและความแตกต่างนั้นสำคัญและเป็นตัวชี้ขาดอย่างเบ็ดเสร็จเกี่ยวกับลักษณะของเราและของสัตว์อื่น (คินสลีย์, 2551, หน้า 372)

ปัญหาเผ่าพันธุ์นิยมกระทบมาถึงพระพุทธศาสนา พอล วอลเดา (Paul waldau) นักปรัชญาและนักสิทธิสัตว์ตะวันตกได้กล่าวถึงพระพุทธศาสนาว่ามีแนวคิดแบบเผ่าพันธุ์นิยม โดยพิจารณาจาก เนื้อหาคำสอนในพระพุทธศาสนาว่า คำสอนในพระพุทธศาสนาสนับสนุนการใช้สัตว์เป็นเครื่องมือ ไม่มีคำสอนเรื่องคุณค่าในตนเองของสิ่งมีชีวิตและ ยกย่องว่ามนุษย์เหนือกว่าสัตว์อื่นๆ ซึ่งปรากฏในการอภิปรายเพื่อตอบปัญหาจากนักสิทธิสัตว์และนักสิ่งแวดล้อมที่พยายามผนวกเอาคำสอนของพุทธศาสนาเข้ากับแนวคิดเผ่าพันธุ์นิยมตะวันตก (Waldau, 2001, p.14) มีการนำเสนอแนวคิดต่าง ๆ ของพุทธจริยศาสตร์ในด้านลบ เช่น การนำเสนอว่าศาสนาพุทธมีการปฏิบัติกับสัตว์เยี่ยงทรัพย์สินเงินทอง พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญทางหลักศีลธรรมเฉพาะกับมนุษย์เท่านั้น ไม่คำนึงถึงสิ่งมีชีวิตอื่น เนื่องจากคุณลักษณะเฉพาะบางอย่างจะเป็นตัวกำหนดคุณค่าในชีวิต ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการ

พูดถึงมุมมองชาวพุทธกับสิ่งแวดล้อม ว่าในคัมภีร์ฉบับภาษาบาลีไม่มีคำสอนในเรื่องคุณค่าในตนเองของสิ่งมีชีวิต และเผ่าพันธุ์ต่างๆ ส่งผลกระทบในเชิงลบต่อพระพุทธศาสนา พออล วอลเดานักจริยศาสตร์สิ่งแวดล้อมแสดงความเห็นว่าการมองว่าสิ่งมีชีวิตที่ไม่ใช่มนุษย์ไม่มีคุณค่าหรือไม่มีความสำคัญในทางหลักจริยธรรมเป็นที่มาของการฆ่าและทารุณสัตว์ตามใจชอบ นอกจากนี้ยังกล่าวเพิ่มเติมว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญทางหลักศีลธรรมเฉพาะกับมนุษย์เท่านั้น แม้จะมีการใช้สัตว์เป็นเครื่องมืออย่างโหดร้าย ปฏิบัติกับสัตว์เยี่ยงทรัพย์สิน แต่ปรากฏว่าบทบัญญัติในคัมภีร์พระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลีไม่มีการกล่าวโทษหรือตำหนิการกระทำอย่างทารุณเหล่านี้

จากวัตถุประสงค์ทั้ง 3 ประการที่กล่าวมา ในประเด็นปัญหาเผ่าพันธุ์นิยม ข้อโต้แย้งดังกล่าว มาจากการนิยามคำว่า “สัตว์” ของนักปรัชญาตะวันตกอาทิเพลโต อริสโตเติล และอิมมานูเอล คานท์ โดยหมายถึง สิ่งมีชีวิตใดที่ไม่ใช่มนุษย์และพันธุ์พืช ความหมายดังกล่าวเป็นเพียงความหมายอย่างกว้างที่ใช้ทัศนคติของแนวคิดมนุษย์เป็นศูนย์กลางในการให้ความหมาย ซึ่งไม่เพียงพอต่อการป้องกันการละเมิดสิทธิสัตว์ คำว่า สัตว์ ในความหมายที่คนทั่วไปเข้าใจมักจะหมายถึง สิ่งมีชีวิตทั่วไป ที่ไม่ใช่มนุษย์และพืช ดังนั้นมนุษย์จำนวนหนึ่งเชื่อว่าสัตว์ไม่มีจิตวิญญาณ จึงเกิดทัศนคติในเชิงความเป็นเลิศของเผ่าพันธุ์มนุษย์ที่อยู่เหนือสิ่งมีชีวิตทั้งมวล

หากแต่ในปัจจุบันมีงานวิจัยทางวิทยาศาสตร์หลายชิ้นปรากฏชัดว่า สัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึกและอารมณ์เจ็บปวด เสียใจ ดีใจได้ไม่แตกต่างกับมนุษย์ ดังนั้นองค์กรสิทธิสัตว์เอกชนจึงให้ความหมายของคำว่า “สัตว์” เพิ่มขึ้นจากเดิมว่า “สัตว์” หมายถึง สิ่งมีชีวิตในอาณาจักรสัตว์ไม่รวมมนุษย์และพันธุ์พืช และเป็นสิ่งมีชีวิตที่มีอารมณ์ความรู้สึกด้วย

ประเด็นต่อมาเรื่องสถานะภาพของสัตว์ในศาสนาคริสต์ คริสตศาสนาพระเจ้าสร้างสัตว์มาเพื่อเป็นอาหารของมนุษย์ การฆ่าสัตว์แล้วกินเลือดของมัน

ศาสนาคริสต์ถือว่าไม่บาปและไม่เป็นมลทิน เพราะสิ่งที่เข้าไปในมนุษย์ทุกชนิดไม่เป็นมลทินแต่สิ่งที่ออกมาจากมนุษย์ต่างหากที่เป็นมลทิน และทุกอย่างไม่บาปและไม่เป็นมลทินได้โดยสำเร็จในพระเยซูคริสต์แล้ว เพียงมีความเชื่อ ดังข้อความในพระคริสตธรรมคัมภีร์บทปฐมกาล ว่า “และพระเจ้าตรัสว่า “จงบังเกิดสัตว์ขึ้นบนแผ่นดินตามชนิดของมันได้แก่ สัตว์ใช้งาน สัตว์ที่เลี้ยงคลาน และสัตว์ป่าตามชนิดของมัน ก็เป็นไปตามนั้น ฉะนั้นพระเจ้าทรงสร้างสัตว์ป่าตามชนิดของมัน สัตว์ใช้งานตามชนิดของมันและสัตว์เลี้ยงคลานตามชนิดของมัน และพระเจ้าทรงเห็นว่าดี แล้วพระเจ้าตรัสว่า “ให้เราสร้างมนุษย์ตามแบบเรา ตามอย่างเรา เพื่อให้เขาครอบครองปลาในทะเล นกในอากาศ สัตว์ใช้งาน สัตว์ป่าทั้งปวง และสัตว์ที่เลี้ยงคลาน” ดังนั้นพระเจ้าทรงสร้างมนุษย์ตามพระฉายาของพระองค์ ตามพระฉายาของพระเจ้าพระองค์ทรงสร้างพวกเขาขึ้น พระองค์ทรงสร้างทั้งผู้ชายและผู้หญิง พระเจ้าทรงอวยพรพวกเขาและตรัสว่า “จงมีลูกเต็มบ้านมีหลานเต็มเมืองและทวีจำนวนขึ้นจนเต็มโลก และจงมีอำนาจเหนือแผ่นดิน จงครอบครองปลาในทะเล นกในอากาศ และสัตว์ที่เลี้ยงคลาน”(Then God said, “Let us make mankind in our image, in our likeness, so that they may rule over the fish in the sea and the birds in the sky, over the livestock and all the wild animals) (Bibles, Genesis 1: 26.) จากข้อความในคัมภีร์คริสต์ศาสนาจึงมองว่าสัตว์นั้นพระเจ้าทรงสร้างขึ้นมาเพื่อเป็นสมบัติของมนุษย์และมนุษย์จะกระทำอย่างไรกับสัตว์ก็ได้

จากประเด็นดังกล่าวจะเห็นว่า “สัตว์” และสถานภาพทางจริยธรรมระหว่างสัตว์กับมนุษย์ก็ยังคงเป็นปัญหาที่ต้องได้รับการอธิบายให้มีความชัดเจนมากขึ้น ผู้เขียนจึงขอเสนอข้อมูลสำคัญที่มาจากแนวคิดเกี่ยวกับสถานภาพของสัตว์ 2 แนวคิด ที่อธิบายสถานภาพของสัตว์กับมนุษย์เอาไว้พอสังเขปอันเป็นที่มาของแนวคิดเผ่าพันธุ์นิยม

1. ทฤษฎีที่เห็นว่าสัตว์ไม่มีสถานภาพทางศีลธรรม ทฤษฎีนี้ปฏิเสธสถานะของสัตว์ทางจริยธรรมหรือพิจารณาตามหลักความเท่าเทียมของมนุษย์ เนื่องจาก

สัตว์ปราศจากความตระหนักรู้ เหตุผล หรือสิทธิในการปกครองตนเองเช่นเดียวกับมนุษย์ ดังนั้น นักปรัชญากลุ่มนี้จึงปฏิเสธสถานะทางจริยธรรมของสัตว์ แต่ท้ายที่สุด แม้จะปฏิเสธสถานะทางศีลธรรมของสัตว์ทฤษฎีนี้ก็เรียกร้องให้ละเว้นการคุกคามสัตว์ด้วยเหตุผลว่า การคุกคามสัตว์เท่ากับละเมิดต่อศีลธรรมอันดีของมนุษย์นั่นเอง นักปรัชญาที่เคยถกเถียงในทฤษฎีนี้เช่น Immanuel Kant และ Thomus Aquinas (Aquinas, 1989, pp.6-9, Kant, 2002, p.16)

2. ทฤษฎีที่เห็นว่าสัตว์มีสถานะทางศีลธรรม แต่ไม่เท่ามนุษย์ ทฤษฎีนี้ยอมรับสถานะของสัตว์ทางจริยธรรมแต่ไม่ปฏิเสธการยอมรับความเท่าเทียมทางจริยธรรมระหว่างสัตว์กับมนุษย์ นอกจากนี้มนุษย์ยังสามารถแสดงออกซึ่งสถานะทางจริยธรรมของตนเอง และเป็นส่วนประกอบหนึ่งของสังคมทางจริยธรรมด้วยซึ่งเป็นสิ่งที่สัตว์ไม่มี ดังนั้นทฤษฎีนี้ถึงแม้จะยอมรับว่าสัตว์เป็นสิ่งมีชีวิตที่มีความรู้สึกจึงมีสถานะทางจริยธรรม แต่ความรู้สึกดังกล่าวไม่รวมไปถึงความรู้สึกผิดชอบชั่วดีเชิงเหตุผล ความเท่าเทียมกันทางจริยธรรมระหว่างสัตว์กับมนุษย์จึงไม่ได้รับการยอมรับและเป็นไปได้ว่าพระพุทธศาสนาอาจมีหลักการและคำสอนที่ไปกันได้กับทฤษฎีกลุ่มนี้ ซึ่งการพิสูจน์สมมติฐานนี้จะได้ว่าไว้ในข้อโต้แย้งของพุทธจริยศาสตร์ที่เกี่ยวข้องกับมนุษย์และสิ่งมีชีวิตอื่นต่อไป

สองทฤษฎีข้างต้นได้รับการโต้แย้งจากนักปรัชญากลุ่มที่ 3 โดยนำเสนอผ่านทฤษฎีความเท่าเทียมกันทางจริยธรรม (Moral equality theories) โดยเห็นว่า สัตว์กับมนุษย์มีสถานภาพเท่ากัน นักปรัชญากลุ่มนี้มองว่าคนและสัตว์โดยจริยธรรมแล้วไม่แตกต่างกัน โดยการยอมรับทั้งสถานะสัตว์ทางจริยธรรมและหลักความเท่าเทียมกันทางจริยธรรมระหว่างมนุษย์และสัตว์ โดยการปฏิเสธข้อจำกัดทางจริยธรรมที่มนุษย์คิดเอาเองว่าตนมีอยู่เพียงเผ่าพันธุ์เดียว เช่น ความรู้ เหตุผล ความสามารถในการปกครองตนเอง โดยพื้นฐานของทฤษฎีนี้มาจากแนวความคิดความคล้ายคลึงกันทางชีวภาพระหว่างมนุษย์และสัตว์ทั้งทางกายภาพและสถานะด้านจิตใจ เช่นทารกและมนุษย์ที่พิการมาแต่กำเนิดจะมีความสามารถที่คล้ายคลึงกับสัตว์

ผู้มีบทบาทสำคัญคือ ปีเตอร์ ซิงเกอร์ (Peter Singer) ได้อธิบายว่า “ความเท่าเทียมกันระหว่างสถานะทางจริยธรรมของมนุษย์และสัตว์นั้นคือการพิจารณาถึงผลประโยชน์ที่ทั้งมนุษย์และสัตว์จะได้รับหรือเสียไป มิใช่พิจารณาเฉพาะมุมมองของมนุษย์เพียงอย่างเดียว และทอม เรแกน อธิบายว่า สัตว์มีสถานะและความเท่าเทียมทางจริยธรรมเทียบเท่ามนุษย์ ซึ่งความเท่าเทียมดังกล่าวมีพื้นฐานอยู่บนหลักสิทธิ เนื่องจากทรัพยากรใดที่มีคุณค่าจากการมีอยู่ ทรัพยากรนั้นย่อมมีสิทธิ ข้อโต้แย้งนี้มีการสนับสนุนจากนักวิทยาศาสตร์ร่วมสมัย เช่น ริชาร์ด ดอว์สกิน ซึ่งได้แสดงทรรศนะไว้ในหนังสือเรื่อง ยินเห็นแก่ตัว ของเขาว่า “ความรู้สึกที่สมาชิกของสปีชีส์ตัวเองควรที่จะได้รับการคำนึงถึงทางจริยธรรมเป็นพิเศษเมื่อเทียบกับสมาชิกของสปีชีส์อื่นๆ นั้น เป็นความคิดที่ยังรากฝังลึกมานานแล้ว การขาดกรรมผู้อื่นในขณะที่ไม่มีความกลัวว่าเป็นอาชญากรรมร้ายแรงที่สุดเท่าที่คนธรรมดาจะทำได้ สิ่งเดียวที่ถือได้ว่าเป็นข้อห้ามที่ใหญ่กว่านั้นในวัฒนธรรมเราก็คือการกินเนื้อมนุษย์ด้วยกันเอง (ถึงแม้คนคนนั้นจะตายแล้วก็ตาม) ทั้งที่เรากลับสนุกสนานอยู่กับการกินเนื้อสัตว์สปีชีส์อื่นๆ เราหลายคนหวั่นกับการตัดสินใจประหารชีวิตอาชญากรที่แม้จะกระทำชั่วที่สุดก็ตาม ขณะที่เรากลับยอมรับได้อย่างสบายใจกับการยิงทั้งสัตว์ที่ฆ่าทำลายพืชผลโดยไม่ต้องผ่านการดำเนินคดี แน่แน่นอนว่าเรายังฆ่าสมาชิกสปีชีส์อื่นๆ ที่ไม่เป็นอันตรายใดๆ เลยเพียงเพื่อการพักผ่อนและความบันเทิงใจเท่านั้น ตัวอ่อนของมนุษย์ซึ่งไม่ได้มีความคิดความรู้สึกมากไปกว่าตัวอะมีบา กลับได้รับการปกป้องทั้งทางศาสนาและทางกฎหมายมากกว่าเสียยิ่งกว่าที่ลิงชิมแปนซีตัวเต็มวัยจะได้รับ ทั้งที่ชิมแปนซีเองมีความรู้สึกนึกคิด และหลักฐานการทดลองเมื่อไม่นานมานี้ยังบอกด้วยว่าพวกมันอาจถึงขั้นสามารถเรียนรู้ภาษามนุษย์ได้” (ดอว์สกิน, 2559, หน้า 46-47)

เหตุผลเบื้องหลังข้อโต้แย้งทั้งสามทฤษฎีข้างต้น อาจสรุปได้ว่า “สัตว์ควรจะอยู่ในฐานะผู้ถือสิทธิหรือวัตถุแห่งสิทธิ” เมื่อก้าวถึงการคุ้มครองสัตว์ ในอีกด้านหนึ่งสิ่งที่มีผลกระทบไม่ว่า ทางตรงและทางอ้อม นั่นคือ ผลประโยชน์ของมนุษย์เอง ในทางตรงนั้นปฏิเสธไม่ได้เลยว่ามนุษย์ ส่วนมากเป็นผู้ซึ่งบริโภค

เนื้อสัตว์เพื่อความอยู่รอด แม้ว่าจะมีบางกลุ่มอย่างเช่น กลุ่มของปีเตอร์ ชิงเกอร์ ออกมาต่อต้านว่าสามารถดำรงชีพอยู่ได้ด้วยการไม่บริโภคเนื้อสัตว์ หรือใช้สัตว์เพื่อความสะดวกสบายของมนุษย์ก็ตาม

2. ข้อโต้แย้งของพุทธจริยศาสตร์เถรวาทที่มีต่อแนวคิดเผ่าพันธุ์นิยม

จากข้อความที่พอล วอลเดนนักสิทธิสัตว์ชาวตะวันตกได้วิพากษ์วิจารณ์เนื้อหาในพุทธจริยศาสตร์ว่า พระพุทธศาสนาให้ความสำคัญทางหลักศีลธรรมเฉพาะกับมนุษย์เท่านั้น ไม่คำนึงถึงสิ่งมีชีวิตอื่น เนื่องจากคุณลักษณะเฉพาะบางอย่างจะเป็นตัวกำหนดคุณค่าในชีวิต ยิ่งไปกว่านั้นยังมีการพูดถึงมุมมองชาวพุทธกับสิ่งแวดล้อม ว่าในคัมภีร์ฉบับภาษาบาลีไม่มีคำสอนในเรื่องคุณค่าในตนเองของสิ่งมีชีวิต และเผ่าพันธุ์ต่างๆ ทำให้พุทธจริยศาสตร์กลายเป็นศาสนาแห่งเผ่าพันธุ์นิยม ดังข้อความที่คลอเร็ต ไชเบอร์ราส ได้นำเสนอว่า “ศาสนาพุทธมีแนวคิดเผ่าพันธุ์นิยมอยู่แน่นอนถูกต้อง จากความหมายโดยนัยที่มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองได้ดีกว่าสัตว์มีโอกาสน์ หลุดพ้นจากสังสารวัฏ” (Sciberras, 2008, pp.234-235) ผู้เขียนจะขอนำประเด็นดังกล่าวทั้งหมดนี้มาวิพากษ์และโต้แย้งในมุมมองของพุทธจริยศาสตร์ข้อเขียนทั้งหมดจึงมุ่งไปที่ประเด็นข้อโต้แย้งแนวคิดเผ่าพันธุ์นิยมที่มีต่อพุทธจริยศาสตร์ซึ่งมีประเด็นสำคัญๆ 3 ประเด็น ดังต่อไปนี้

2.1 การใช้สัตว์เป็นเครื่องมือ

กล่าวถึงบทความของไชเบอร์ราส บทวิจารณ์สำคัญต่างๆ อ้างอิงมาจากหนังสือหลักคำสอนทางศาสนา, หนังสือ, เขาให้ข้อเสนอแนะว่า สัตว์ต่างๆ ได้รับผลกระทบเชิงลบจากการกระทำโหดร้ายต่างๆ โดยที่ศาสนาพุทธยอมรับการกระทำทารุณเหล่านี้ ดังนั้นพระพุทธศาสนาจึงเป็นศาสนาแห่งเผ่าพันธุ์นิยม เหตุผลที่กล่าวอ้างว่าพุทธจริยศาสตร์ยอมรับการใช้สัตว์เป็นเครื่องมือนั้นไม่เป็นความจริง แท้จริงแล้วพุทธจริยศาสตร์กลับเห็นว่า การใช้สัตว์แม้มีเจตนาดี แต่ก็เป็นการใช้ชีวิตเป็นสัตว์ ย่อมผิดศีลอย่างแน่นอน จริยอยู่ผลที่เกิดขึ้นย่อมเป็นประโยชน์แก่มนุษย์ แต่พุทธปรัชญาเถรวาทก็สอนว่า มนุษย์ไม่ได้เป็นเจ้าของโลกนี้ สัตว์ก็มีสิทธิที่จะอยู่ในโลกนี้ด้วยเช่นกัน ไม่จำเป็นว่าต้อง

รับใช้มนุษย์หรือมีประโยชน์ต่อมนุษย์เท่านั้นถึงจะมีสิทธิอยู่ในโลกนี้ได้

พุทธจริยศาสตร์จึงแตกต่างจากแนวคิดเผ่าพันธุ์นิยม เพราะพุทธจริยศาสตร์มีท่าทีสนับสนุนสิทธิสัตว์ และไม่เห็นด้วยกับการเอาความต้องการของมนุษย์เป็นใหญ่โดยไม่สนใจสิทธิของชีวิตอื่น หรือเอาชีวิตอื่นมาเช่นสังเวย แม้ในการวิจัยทางการแพทย์ พุทธจริยศาสตร์ก็มีท่าทีสนับสนุนว่า เราควรหาทางทำการวิจัยโดยหลีกเลี่ยงการตรึงชีวิตสัตว์ หากจำเป็นจะต้องทำ ก็ควรยอมรับว่ามันเป็นสิ่งที่มีผิด ไม่ควรเอาประโยชน์ของมนุษย์มาเป็นข้ออ้างเพื่อทำสิ่งที่ผิดให้กลายเป็นถูก ข้อนี้อ้างอิงจากการศึกษาความคิดจริยศาสตร์ตะวันตก พุทธศาสนาเถรวาท และนักวิทยาศาสตร์ไทยกับการใช้สัตว์ทดลอง พบว่า นักคิดชาวตะวันตกที่เน้นความสำคัญของเหตุผล มากกว่าสิ่งอื่น (Rationalism) เชื่อว่าการใช้สัตว์ทดลองเป็นการกระทำที่ไม่ผิดจริยธรรม เพราะสัตว์มีสถานภาพเป็นเพียงวัตถุที่มนุษย์สามารถนำมาใช้ประโยชน์ได้ตามความต้องการ ในทำนองเดียวกันนักคิดกลุ่มประโยชน์นิยม (Utilitarianism) มีความเห็นว่า การใช้สัตว์ทดลองเพื่อก่อให้เกิดประโยชน์แก่มนุษย์จำนวนมากเป็นการกระทำที่สมควรทำเป็นอย่างยิ่ง แต่อย่างไรก็ตามนักคิดชาวตะวันตกจำนวนหนึ่ง โดยเฉพาะกลุ่มที่รณรงค์เรื่องความเสมอภาคระหว่างมนุษย์และสัตว์ไม่เห็นด้วยกับแนวความคิดดังกล่าว เพราะเชื่อว่ามนุษย์และสัตว์มี สิทธิที่จะมีชีวิตอยู่อย่างเท่าเทียมกัน ดังนั้นการใช้สัตว์ทดลองเพื่อประโยชน์ของมนุษย์ จึงเป็นการกระทำผิดจริยธรรมสำหรับพุทธศาสนา (จิตพรหมอมรปาน, 2552, หน้า 20)

สรุปความว่า การสัตว์ทดลองเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสมตามคำสอนทางพระพุทธศาสนา แม้นักวิทยาศาสตร์จะอ้างความจำเป็นในการทดลองเพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติได้ แต่ก็ต้องทำการทดลองภายใต้กรอบของจริยธรรม และปฏิบัติต่อสัตว์ทดลองในฐานะที่เป็นสิ่งมีชีวิตด้วยความเมตตา กรุณา ไม่ใช่เป็นวัตถุสิ่งของที่มนุษย์จะทำอะไรก็ได้ตามความพอใจ

2.2 ประเด็นหลักเบญจศีลข้อที่ 1 เรื่องปาณาติบาต (อังคุตตรนิกาย ทสกนิบาต (ไทย) 24/173/314.) นักสิทธิสัตว์มีการแปลความที่แตกต่างกัน

ออกไป บ้างก็ว่าหลักเบญจศีลข้อที่ 1 ให้การคุ้มครองชีวิตเฉพาะมนุษย์ หรือแค่พุทธศาสนิกชนผู้ซึ่งนับถือพระพุทธศาสนาเท่านั้น สุดท้ายก็ยังไม่เป็นที่แน่ชัดว่าหลักคำสอนนี้หมายถึงอะไรกันแน่ ทำให้เห็นถึงความขัดแย้งระหว่างขอบเขตของหลักเบญจศีลข้อที่ 1 และการดำเนินชีวิตของมนุษย์ในยุคแรกของพระพุทธศาสนามีการใช้ประโยชน์จากสัตว์เพื่อความอยู่รอด เช่น การใช้ในการเกษตร การเดินทาง กิจกรรมต่างๆ ในชีวิตประจำวัน และการใช้สัตว์ทดลองทางการแพทย์ ต้องยอมรับว่าการกระทำ เช่นนี้ทำให้สัตว์ได้รับความเจ็บปวด หรืออาจถึงแก่ความตาย โดยเฉพาะเกษตรกร คนเลี้ยงวัว และอื่นๆ จึงเป็นเรื่องยากที่จะละเว้นจากการกิจกรรมเหล่านี้ เนื่องจากสังคมก่อนยุคสมัยใหม่ไม่มีเครื่องจักรเพื่อใช้ทดแทนแรงงานสัตว์ ถึงแม้ต่อมาจะมีการให้คำจำกัดความที่ชัดเจนกับ หลักเบญจศีลข้อที่ 1 แล้วก็ตาม แต่ก็ยอมรับว่าความขัดแย้งในความคิดของการใช้สัตว์เป็นเครื่องมือในการดำรงชีวิตยังคงมีอยู่

ข้อโต้แย้งในประเด็นหลักเบญจศีลข้อที่ 1 คือ แท้จริงคำสอนของพุทธปรัชญาเถรวาทให้ความสำคัญทางศีลธรรมกับสัตว์ทั้งหลาย หรือไม่ว่าสัตว์เป็นทรัพย์สินหรือเครื่องมือใดๆ จริงอยู่ที่ว่าพุทธจริยศาสตร์ในยุคแรก หลีกเลี่ยงการใช้สัตว์เพื่อการเกษตรเพื่อการเดินทางและกิจกรรมต่างๆ ไม่พ้น แต่เป็นเพราะในบริบทของวิถีชีวิตฆราวาสนั้นไม่สามารถจะปฏิบัติให้บริสุทธิ์บริบูรณ์ ในเรื่องศีลข้อที่ 1 การใช้แรงงานสัตว์นั้น ต้องไม่เกินกำลังสัตว์ซึ่งก็เหมือนกับการจ้างให้มนุษย์ทำงาน เมื่อทั้งคนและสัตว์ทำงานแล้วก็ได้รับค่าตอบแทน อาจจะเป็นอาหาร (หญ้า) หรือทรัพย์สินเงินทอง ดังนั้นการใช้แรงงานสัตว์ ผู้ใช้ต้องไม่เมตตา ซึ่งเรื่องนี้ก็คล้ายคลึงกับประเด็นที่พุทธจริยศาสตร์อนุญาตให้มีการบริโภคเนื้อสัตว์ได้

ประเด็นดังกล่าวนี้ สมภาร พรหมตา ผู้เชี่ยวชาญด้านพุทธปรัชญาของไทย ได้แสดงทรรศนะไว้ว่า “การที่พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้สาวกกินเนื้อสัตว์ได้ ควรเข้าใจว่าเป็นคนละเรื่องกับการสนับสนุนให้กินเนื้อสัตว์ ระบบจริยธรรมของพุทธศาสนานั้น เป็นระบบที่คิดเผื่อให้มีทางออก สำหรับสถานการณ์ที่เราไม่อาจรู้ล่วงหน้าได้ จึงไม่เหมือนกับระบบจริยธรรมตะวันตก พระพุทธองค์ทรงคิดเช่นนี้

จึงทรงอนุญาตให้ชาวพุทธบริโภคเนื้อสัตว์ได้ เราจะรู้ได้อย่างไรว่าในอนาคตหลังจากที่ทรงปรินิพพานแล้ว พุทธศาสนาอาจแพร่เข้าไปในดินแดนที่อาหารหลักของผู้คนคือเนื้อสัตว์ (เช่นบริเวณขั้วโลกเหนือที่ปลูกพืชแทบจะไม่ได้เลย มีแต่ปลาและเนื้อเท่านั้นที่ผู้คนจะกินเป็นอาหารได้) การปิดประตูสนิสำหรับการกินเนื้อสัตว์ จึงอาจเป็นอุปสรรคต่อการเผยแผ่พระพุทธศาสนา แต่การมีประตูออกที่โรจน์งั้น ไม่ได้แปลว่าเป็นการเชิญชวนให้ทุกคนออกมาจากโรจน์งั้น การมีอยู่ของประตูนั้น ควรเข้าใจว่ามีอยู่ในฐานะช่องทางสำหรับการเลือก จริยธรรมแบบที่ไม่มีช่องทางสำหรับการเลือกเลยนั้น พุทธศาสนาถือว่าเป็นจริยธรรมที่สุตโง่” (สมภาร พรหมทา, 2547, หน้า 75-78)

อย่างไรก็ตามพุทธจริยศาสตร์ก็นำเสนอหลักและวิธีการในการใช้สัตว์ต่างๆ เหล่านี้เพื่อดำรงชีพ และมีข้อห้ามในการทำธุรกิจเกี่ยวกับการค้าเนื้อสัตว์ ในหลักมัจฉาวาณิชชา 5 (พระพรหมคุณาภรณ์(ป.อ. ปยุตฺโต), 2558, หน้า 235) อันแสดงให้เห็นว่าพุทธจริยศาสตร์เถรวาทไม่สนับสนุนในการทำธุรกิจเกี่ยวกับการค้าเนื้อสัตว์ รวมไปถึงการเลี้ยงสัตว์เพื่อขายอีกด้วยจึงไม่มีส่วนเกี่ยวข้องกับเผ่าพันธุ์นิยมในประเด็นดังกล่าวข้างต้น

มัจฉาวาณิชชา 5 คือ การค้าขายที่ผิด หรือไม่ชอบธรรมที่บุคคลไม่ควรค้าขายสิ่งเหล่านี้ เพราะพระพุทธศาสนาถือว่าเป็นอันตรายต่อเพื่อนมนุษย์ต่อสัตว์และต่อสภาพแวดล้อม ซึ่งประกอบด้วย

1. สัตตวณิชชา คือ การขายอาวุธ อาวุธเหล่านี้หากมีเจตนาเพื่อทำร้ายกันจะก่อให้เกิดการทำลายล้างซึ่งกันและกัน โลกจะไม่เกิดสันติสุข

2. สัตตวณิชชา หมายถึง การค้าขายมนุษย์ ได้แก่ การค้าขายเด็ก การค้าทาส ตลอดจนการใช้แรงงานเด็กและสตรีอย่างทารุณ

3. มังสวณิชชา หมายถึง ค้าขายสัตว์เป็น สำหรับฆ่าเพื่อเป็นอาหารเป็น การส่งเสริมให้ทำผิดศีลข้อที่ 1 คือการฆ่าสัตว์ตัดชีวิต

4. มัชฌิมนิกาย หมายถึง การค้าขายนำเมา ตลอดจนการค้าสารเสพติดทุกชนิด

5. วิสวณิกาย หมายถึง การค้าขายยาพิษ ซึ่งเป็นอันตรายต่อผู้ใช้ รวมทั้งเป็นอันตรายต่อสัตว์

โดยเฉพาะในข้อที่ 3 แสดงให้เห็นแนวคิดของพระพุทธศาสนาที่ไม่สนับสนุนการค้าขายสัตว์สำหรับนำไปฆ่า ไม่ว่าจะฆ่าเพื่อเป็นอาหารหรือไม่ก็ตาม ดังนั้นข้อกล่าวหาว่าพระพุทธศาสนาสนับสนุนธุรกิจการเลี้ยงสัตว์เพื่อนำไปฆ่าเป็นอาหารนั้นจึงไม่เป็นความจริง

2.3 คุณค่าที่สูงกว่าของมนุษย์ ปัญหาข้อสุดท้าย คือข้อกล่าวหาว่าพระพุทธศาสนาบัญญัติว่า มนุษย์เหนือกว่าสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นความสุขสบาย, สติปัญญา และอื่นๆ ส่วนคุณค่าของชีวิต คุณค่าของความต้องการมีชีวิตอยู่ ทั้งคนและสัตว์ต่างก็มีเหมือนกัน แต่เป้าหมายสูงสุดของคนและสัตว์นั้นต่างกัน สัตว์เน้นการอยู่เพื่อตนเองเท่านั้น ส่วนมนุษย์นั้นมีความแตกต่าง จากความหมายโดยนัยที่มนุษย์สามารถพัฒนาตนเองได้ดีกว่าสัตว์ มีโอกาส หลุดพ้นจากสังสารวัฏ เมื่อมองจากแนวคิดเรื่อง พระโพธิสัตว์ในพุทธศาสนมหายาน การที่พุทธปรัชญาเถรวาทมีข้อบัญญัติว่า มนุษย์สามารถฝึกได้และอยู่ในภพภูมิที่ดีกว่าสัตว์นั้นก็ไม่ได้หมายถึงยอมรับว่ามนุษย์มีคุณค่าสูงกว่าสัตว์ แต่เป็นการนำเสนอว่า มนุษย์ที่สามารถฝึกฝนตนเองได้เท่านั้นที่มีฐานะที่ดีกว่าแม้ในหมู่มนุษย์ด้วยกันเอง มิได้หมายถึงลักษณะทางด้านกายภาพภายนอก แต่หมายถึงคุณค่าภายในจิตใจ

ในข้อนี้พุทธจริยศาสตร์เถรวาทแย้งว่าไม่มีแนวคิดดังกล่าว ตรงกันข้ามเถรวาทมีหลักกฎแห่งกรรม คือการให้คุณค่ากับการกระทำของบุคคลแต่ละคนมากกว่าการถือกำเนิดในภพภูมิที่สูงหรือต่ำ ดังมีพุทธพจน์กล่าวไว้ว่า “เรารู้ชัดถึงหมู่สัตว์ผู้เป็นไปตามกรรมว่า สัตว์ที่ประกอบกายทุจริต วจีทุจริต โมโนทุจริต กล่าวร้ายพระอริยะมีความเห็นผิด และชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นผิด พวกเขาลงจากตายแล้วจะไปบังเกิดในอบาย ทุกคติ วินิบาต นรก แต่หมู่สัตว์

ที่ประกอบกายสุจริต วิจิสุจริตมโนสุจริต ไม่กล่าวร้ายพระอริยะ มีความเห็นชอบ ชักชวนผู้อื่นให้ทำกรรมตามความเห็นชอบ พวกเขาลงจากตายแล้ว จะไปบังเกิด ในสุคติโลกสวรรค์”(วินัยปิฎก มหาวีกังค์ (ไทย) 1/13/7.) คำว่าหมูสัตว์ในที่นี้ ย่อมหมายถึง สัตว์ในความหมายของแนวคิดจริยศาสตร์ตะวันตกด้วย ดังนั้นในความหมายนี้พุทธจริยศาสตร์จึงมิได้หมายถึงแต่เพียงมนุษย์เท่านั้นที่สามารถ ทำกรรมที่จะนำไปสู่สุคติได้ แต่รวมถึงสัตว์ต่างๆ รวมอยู่ด้วยจึงไม่ได้มี ประเด็นใดๆ เกี่ยวกับแนวคิดเผ่าพันธุ์นิยม และพุทธจริยศาสตร์ก็ยอมรับเหตุผลนี้มาตั้งแต่เริ่มแรกเลยที่เดียวผ่านหลักเบญจศีลเบญจธรรม

หลักในพุทธจริยศาสตร์ คุณค่าของ “สิ่งมีชีวิต” มาจากความประพฤติ ที่ดีตามหลักศีลธรรม และความสำคัญทางหลักศีลธรรมไม่ได้ตัดสินจากรูปลักษณ์ ภายนอก เพื่อให้เห็นแนวคิดของพุทธปรัชญาเถรวาทในการให้ความสำคัญกับ สัตว์อย่างเท่าเทียมกันจึงจะยกตัวอย่างในพระไตรปิฎกอีกหนึ่งตัวอย่างซึ่ง พระพุทธเจ้าได้แสดงไว้ในอภิสันทสูตร ดังนี้ “อริยสาวกในธรรมวินัยนี้ เป็นผู้ละเว้น ขาดจากการฆ่าสัตว์ อริยสาวกผู้เว้นขาดจากการฆ่าสัตว์แล้ว ชื่อว่า ให้ความไม่มีภัย ให้ความไม่มีเวร ให้ความไม่เบียดเบียนแก่สัตว์ทั้งหลาย ไม่มีประมาณ ย่อมเป็นผู้มีส่วนแห่งความไม่มีภัย ความไม่มีเวร ความไม่เบียดเบียน อันไม่มีประมาณ” (อังคุตตรนิกาย ปัญจกนิบาต (ไทย) 23/9/300)

ดังนั้นการนำแนวคิดวงจรแห่งจริยศาสตร์ตะวันตกมาใช้กับพระพุทธ ศาสนาเถรวาทนั้นจึงไม่ถูกต้อง เนื่องจากหลักคำสอนของพระพุทธศาสนาเถรวาท แตกต่างกับแนวคิดจริยศาสตร์ตะวันตก พระพุทธศาสนาเถรวาทไม่ได้บัญญัติเรื่อง การตัดสินความสำคัญทางศีลธรรมจากลักษณะทางชีววิทยาของสิ่งมีชีวิต แท้จริง แล้วหลักจริยธรรมขั้นพื้นฐานที่เป็นประโยชน์ในการดำรงชีวิตอยู่ร่วมกันในสังคม ของมนุษย์ตามหลักพุทธจริยศาสตร์ได้แก่ หลักเบญจศีลและหลักเบญจธรรม (อำนาจ ยอดทอง, 2555, หน้า 12)

3. แนวคิดเรื่องอหิงสา เมตตา และการคุ้มครองสิ่งมีชีวิตอื่น

จากการศึกษาที่กล่าวมาข้างต้น ผู้เขียนมีข้อสังเกตประการหนึ่ง คือ พุทธจริยศาสตร์เถรวาทนั้น มักจะเชิดชูแนวคิดเรื่องเมตตา เมตตาของพุทธจริยศาสตร์เถรวาทมีลักษณะที่สำคัญคือ ในระดับต้นเป็นการเอื้อเพื่อซึ่งกันและกันไม่ทำลาย ไม่เบียดเบียนกัน ยังคนทั้งหลายให้อยู่ร่วมกันอย่างสันติสุข และสร้างสันติภาพให้เกิดขึ้นแก่ชาวโลก ระดับกลาง เมตตาเป็นคุณธรรมที่ช่วยพัฒนาจิตให้สะอาดบริสุทธิ์ ลดกิเลส ลดปัญหา ขจัดความทุกข์ให้เบาบาง ในระดับสูง เมตตาเป็นคุณธรรมที่ยังบุคคลให้หมดตัวตน หมดกิเลส หมดปัญหา ไม่มีอาสวะ เมตตานั่น เกิดขึ้นได้ 3 ทาง คือ ทางกาย ทางวาจา และทางใจ เมตตาที่มีกิเลสครอบงำ หรือเมตตาที่ปราศจากปัญญา ย่อมเป็นสาเหตุให้เกิดโทษได้ถ้าบุคคลเจริญเมตตาอย่างต่อเนื่องก็ย่อมได้รับอานิสงส์หรือคุณประโยชน์หาประมาณมิได้บุคคลย่อมได้รับอานิสงส์หรือคุณประโยชน์จากการเจริญเมตตา 2 ลักษณะ คือ (1) ในขณะที่ยังมีชีวิตอยู่ (2) หลังจากตายไปแล้ว

แนวคิดอหิงสาก็เป็นอีกแนวคิดหนึ่งที่มีความเป็นอันหนึ่งอันเดียวกันกับหลักเมตตาในพุทธจริยศาสตร์เถรวาทเช่นกัน เพราะมีปัจจัยที่สืบเนื่องทั้งสองมีความต้องการให้ผู้อื่นอยู่ร่วมกันอย่างมีความสุข ไม่เบียดเบียนกันทั้งในหน้าที่ สิทธิ เสรีภาพ เป็นต้น และที่สำคัญจะต้องมีความรัก เมตตา ไม่ประทุษร้ายต่อกัน จึงเห็นได้ว่าลักษณะอหิงสาและเมตตา เป็นเสมือนอันหนึ่งอันเดียวกัน คือ ทุกคนจะต้องมีความรัก ความอดทน ความกล้าหาญ ความบริสุทธิ์ใจ ความจริงใจ ต่อกันทั้งต่อหน้า และลับหลัง ปัจจัยที่ทำให้เกิดความไม่เบียดเบียนต้องมีความเมตตา และประเภทของเมตตา คือความไม่เบียดเบียนหรือประทุษร้ายกัน เพราะความสำคัญของอหิงสาและเมตตาก็มีเป้าหมายเดียวกัน คือ อยู่ร่วมกันอย่างมีความสุขทั้งผู้มีอำนาจก็มีเมตตาและไม่เบียดเบียนหรือข่มเหง รังแก ผู้ที่มีกำลังน้อยกว่า และสร้างสรรค์สังคมโดยรวมให้เป็นสุข (พระอธิการอำนาจ ครุฑโม, 2558, หน้า 193)

แนวความคิดการคุ้มครองสัตว์ในพระพุทธศาสนาก็มาจากหลักเมตตาเช่นเดียวกัน ตั้งแต่สมัยพุทธกาลจนถึงปัจจุบันการทำลายล้างชีวิตเกิดขึ้นในสรีรแบบคือ

1. ผ่านรูปแบบของการบูชาัญชีสัตว์และชีวิตมนุษย์
2. ผ่านกิจกรรมการล่าเพื่อนำมาทำเป็นอาหารของมนุษย์ รวมถึงความต้องการอื่น ๆ โดยเฉพาะอย่างยิ่งเพื่อใช้ในการรักษาโรค ดังนั้นการบริโภคเนื้อสัตว์ของมนุษย์จึงเป็นรูปแบบความรุนแรงที่สำคัญ
3. ผ่านกิจกรรมทางการเกษตรและอื่น ๆ เช่น การขุด การชลประทาน การไถนา การเก็บเกี่ยว และการตัดต้นไม้ เป็นต้น
4. ผ่านสงครามการสู้รบ และการฆาตกรรม (Singh, 2006, p. 45)

พุทธจริยศาสตร์เถรวาทปฏิเสธความรุนแรงทุกประเภทที่กระทำต่อสัตว์ทุกชนิด หลักการนี้มีมาตั้งแต่เริ่มประกาศพระพุทธศาสนาในยุคแรกนับตั้งแต่การดำหนิการบูชาัญชีของพวกพราหมณ์ว่าไม่มีประโยชน์อันใด มีแต่จะก่อให้เกิดทุกข์ทรมานแก่สัตว์นานาชาติ และเป็นบาปแก่ผู้กระทำ ในชาดกและพระสูตรต่างๆ ดังที่ยกมาข้างต้นทำให้เห็นว่า พระพุทธองค์ทรงพยายามชี้ให้เห็นเสมอว่า สัตว์ต่างๆ ก็มีความเจ็บปวดทรมานและต่างก็หลีกเลี่ยงความเจ็บปวดเหมือนกันกับมนุษย์ สรรพสัตว์เป็นเพื่อร่วมวัฏสงสารของมนุษย์ที่ต้องเวียนเกิดและตายผ่านความทุกข์ทรมานในวัฏสงสาร เป็นสัตว์บ้าง เป็นมนุษย์บ้าง ด้วยอำนาจของกรรมเป็นผู้ทำกรรมต่างๆ และรับผลกรรมที่ตนกระทำไว้จนกว่าจะหลุดพ้นจากวัฏสงสาร

ดังข้อความในคัมภีร์พระไตรปิฎกไทโซ ตอนหนึ่งกล่าวว่า “..เขาจะขุดบ่อน้ำ ปลูกไม้ผล ขุดลอกถ้ำธาร หนองบึง ถ้าเห็นสัตว์วิ่งหนีด้วยความกลัว เขาก็จะเข้าช่วยโดยไม่ลังเล จะหาที่หลบภัยให้ และขอร่อนนายพรานให้ไว้ชีวิตสัตว์นั้น..” (Avatamsaka Sutra : Taisho, 24/1488/1060 c20-1061 a23-26) ด้วยเหตุนี้มนุษย์จึงควรมีเมตตาต่อสรรพสัตว์ พระสูตรที่สำคัญอันเป็นที่รู้จักกันดีของชาวพุทธเถรวาทที่มีเนื้อหากล่าวถึงความเมตตาต่อสรรพสัตว์และสรรพสิ่ง เช่น กรณียเมตตสูตร อหิราชิกสูตรหรือขันธปริตร ก็กล่าวทำนองเดียวกันนี้

ดังนั้น เมตตาจึงเป็นหลักธรรมที่แสดงให้เห็นการอยู่ร่วมกับสัตว์อื่นแม้มีพิษร้ายต่อมนุษย์ ก็ไม่ควรฆ่าหรือทำร้ายแต่ให้แสวงหาวิธีที่จะอยู่ร่วมกันอย่างสันติทั้งสองฝ่าย จากพุทธประวัติจะเห็นได้ว่า การทำให้สัตว์มีพิษหรือดุร้ายเชื่องด้วยอำนาจของเมตตาเป็นวิธีที่พระพุทธองค์ทรงปฏิบัติและนำมาสั่งสอนสาวกอยู่เสมอ นับเป็นวิธีการอนุรักษสัตว์เพื่อให้เกิดความสมดุลของสภาพแวดล้อมทางธรรมชาติตามแนวพระพุทธศาสนาโดยใช้หลักธรรม คือ เมตตาเป็นเครื่องมือสำคัญการที่พระพุทธเจ้าทรงใช้หลักธรรมดังกล่าว เป็นเรื่องที่สวนทางกับกระแสสังคมในสมัยนั้นที่นิยมฆ่าสัตว์บูชาอัญญา ใช้สัตว์เป็นเครื่องมือในการบูชาเทพเจ้า อันเป็นวิถีทางที่โหดร้ายป่าเถื่อนและพระองค์ก็ไม่ทรงรับเข้ามาในพระพุทธศาสนา อาจจะเพราะทรงเห็นว่าการบูชาเทพเจ้าบางครั้งก็กระทำอย่างโหดร้าย เช่น ในปัจจุบันมีพิธีบูชาเจ้าแม่กาลี โดยการนำแพะมาตัดคอแล้วให้เลือดพุ่งไปเข้าปากรูปปั้นเจ้าแม่กาลีในงานเทศกาลบูชาซึ่งจัดขึ้นเป็นประจำทุกปี และไม่ใช่วิถีทางแห่งเมตตาธรรม

งานวิจัยของเฉลิมวุฒิ วิจิตร ได้กล่าวว่า พุทธปรัชญาเถรวาทสนับสนุนการกินเนื้อสัตว์ไว้ในวิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต เรื่องสถานะทางจริยธรรมของสัตว์ในทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาท (เฉลิมวุฒิ วิจิตร, 2553, หน้า 26) เขากล่าวสรุปความว่า “หากมนุษย์กินอาหารอย่างรู้คุณค่า กินด้วยสำนึกที่ดี และมีได้กินเพื่อความเพลิดเพลินในรสอาหารการกินในลักษณะเช่นนี้ย่อมถือว่ามีเจตนาที่เป็นกุศลเป็นแรงผลักดัน หากกินอาหารด้วยความรู้สึกลังเลถึงความต้องการบางอย่าง เช่น ต้องการรสอาหารที่ถูกลิ้น ทั้งยังสนุกสนานเพลิดเพลินไปกับการกินชีวิตของสัตว์อื่น การกินในลักษณะเช่นนี้ย่อมถือว่ามีเจตนาที่ไม่ดีเป็นแรงผลักดัน แม้เจตนาที่เป็นอกุศลนี้ จะไม่มีความรุนแรงเทียบเท่ากับการโลภอยากได้ของผู้อื่น ความโกรธแค้นคิดประทุษร้ายผู้อื่น และความหลงมัวเมาด้วยความขาดสติ แต่เจตนาที่เป็นแรงผลักดันก็ยังคงเป็นอกุศลอยู่ดี แต่เป็นอกุศลเจตนาที่มีขนาดเล็กน้อยเท่านั้น” และเมื่อพิจารณาถึงความจำเป็นในการกินอาหารของมนุษย์แล้วจะพบว่า “การกินเนื้อสัตว์นี้มีความจำเป็นกับร่างกายของมนุษย์ในเรื่องพัฒนาการทางร่างกาย จากข้อมูลทางวิทยาศาสตร์พบว่าร่างกายคนเราต้องการสารอาหารจาก

เนื้อสัตว์”

ประเด็นดังกล่าวผู้เขียนเห็นว่าน่าจะขัดแย้งกับแนวคิดเรื่องอหิงสา และเมตตารธรรมของพระพุทธศาสนาโดยรวม เพราะแม้ในพระวินัยปิฎกก็มี บทบัญญัติถึงความพยายามของพระพุทธรองค์ที่มีข้อห้ามหลายข้อที่จะไม่ให้ภิกษุฉันเนื้อ เช่น การห้ามไม่ให้เห็น ไม่ให้กิน ไม่ให้สงสัย ว่าเนื้อและปลาที่เขานำมาถวาย นั้นเขาเจาะจงมาเพื่อตน รวมถึงการให้ภิกษุฉันเนื้อเดนที่เหลือจากสัตว์อื่นเพื่อ หลีกเลียงการฆ่าสัตว์เมื่ออยู่ในสภาวะที่จำเป็นต้องดำรงชีวิตอยู่รอด งานวิจัย ดังกล่าวข้างต้นจำเป็นต้องตอบคำถามว่า เพราะเหตุใดพระองค์จึงไม่ทรงห้ามพระภิกษุฉันเนื้อ แต่ไม่ควรเข้าใจว่าพระพุทธรองค์ทรงอนุญาตให้ฉันเนื้อและปลาได้โดยไม่ พิจารณาเจตนาธรรมที่แท้จริงของการบัญญัติพระวินัย เหตุผลที่ผู้วิจัยต้องการแสดง อีกข้อหนึ่ง คือ มีคำสอนของพระพุทธรองค์ข้อหนึ่ง ห้ามค้าขายเนื้อสัตว์ ในเรื่อง มิจฉวานินชา 5 คือ มังสวานินชา และถือว่าเป็นอาชีพที่ควรหลีกเลี่ยงให้มาก หากเป็นไปได้ เพราะเป็นทางมาแห่งบาปอกุศล สาเหตุที่ทรงกระทำเช่นนี้อาจเพราะ ทรงเห็นว่า หากในอนาคตพระองค์ไม่ทรงตรัสสอนเรื่องนี้เอาไว้ ก็จะทำให้ภิกษุ หรือผู้นับถือพระพุทธศาสนาบางส่วนเข้าใจว่า พระธรรมคำสอนของพระองค์ ขัดแย้งกัน คือ พระวินัยตรัสอย่างหนึ่ง แต่พระธรรมเป็นอีกอย่างหนึ่ง และจะทำให้ พระพุทธศาสนาเป็นศาสนาแห่งเผ่าพันธุ์นิยม

เมื่อพิจารณาจากแนวคิดหลัก ๆ ของพุทธปรัชญาเถรวาทจะเห็นว่า สัตว์ ก็มีชีวิตและจิตวิญญาณ เช่นเดียวกับกับมนุษย์ แม้จะไม่เท่าเทียมกันในลักษณะ ทางกายภาพ (ซึ่งบางอย่างสัตว์มีกายภาพที่ดีกว่า แต่บางอย่างมนุษย์มีมากกว่า เช่น ทางด้านสมอง) ลักษณะร่วมกันของสัตว์กับมนุษย์นี้เป็นไปในสถานะที่เท่าเทียม กันโดยธรรมชาติ ไม่ใช่มนุษย์หรือสัตว์เป็นผู้สร้างขึ้น การมีลักษณะร่วมกันเกี่ยวกับ ทุกข์ ความเจ็บปวด นี้เรียกอีกชื่อหนึ่งว่า สัตยชาติญาณดั้งเดิม ความรักตัวกลัวตาย ความรักครอบครัว ความรู้สึกโกรธ โสภ และหลง มีเหมือนกันทุกประการไม่ว่าจะ เป็นมนุษย์หรือสัตว์ย่อมเป็นเช่นนั้นเอง การพิจารณาสถานะทางศีลธรรมของ มนุษย์และสัตว์หากไม่นำลักษณะเหล่านี้ของมนุษย์และสัตว์มาพิจารณาร่วมด้วย

นับว่าไม่อาจยอมรับได้ เหมือนการพูดถึง กิ่งไม้ ใบไม้ แต่ไม่พูดถึงต้นไม้ทั้งต้นที่มีทั้งรากแก้วและรากฝอยที่อยู่ใต้ดิน ซึ่งอาจจะเกิดจากการมองไม่เห็น หรือ การพิจารณาไม่รอบด้าน ก็อาจเกิดทัศนคติที่ผิดเพี้ยนไปแล้วก็เข้าใจว่า พุทธปรัชญาเถรวาท ให้คุณค่าแก่นุชย์เหนือกว่าสัตว์อื่นๆ และมีทัศนคติที่ยอมให้มีการกินหรือประกอบอาชีพค้าขายเนื้อสัตว์ได้

นิกายวัชรยานแบบธิเบตมีแนวคิดเรื่อง อหิงสา และเมตตา ที่ได้รับการรักษาสืบต่อกันมานาน อักขมตินิเทศสูตร กล่าวว่า “ความเมตตาต่อสรรพสัตว์เป็นคุณธรรมของพระโพธิสัตว์ที่เพ็งบรรลุปุริจิต”(พระพรหมบัณฑิตและปิเตอร์ ฮาร์วี, 2561, หน้า 460) แนวคิดดังกล่าวนี้แสดงออกด้วยการกินอาหารมังสวิริติของพุทธศาสนิกชนมหายาน ข้อควรสังเกต คือ นักวิชาการฝ่ายเถรวาทบางท่านเห็นว่าพระพุทธรูปไม่ควรทรงยอมรับการถือมังสวิริติโดยอ้างว่า การถือมังสวิริติถูกจัดไว้ในลัทธิการทรมานตนอย่างหนึ่งในบรรดาลัทธิการทรมานตนหลายอย่างเช่น การบริโภคอาหารสัปดาหละครั้ง การยืนเป็นวัตร การถอนเกสา เป็นต้น พระพุทธศาสนาก็ไม่ได้ถือว่าเนื้อสัตว์เป็นอาหารที่ก่อให้เกิดบาป ตรงกันข้าม การฆ่าสัตว์เป็นต้นตอแห่งบาปที่ก่อให้เกิดบาป (จุททกนิกาย สุตตันปิฎก (ไทย) 25/294/371) นอกจากนี้ยังได้กล่าวว่า พระพุทธรูปไม่ควรทรงยอมรับการถือมังสวิริติให้เป็นหนึ่งในบรรดาอุตุดงค์สำหรับพระภิกษุ และกล่าวว่า การถือมังสวิริติอาจก่อให้เกิดอันตรายแก่ผู้ถือตรงที่ทำให้เกิดความรู้สึกว่าตนเองมีคุณธรรมเหนือกว่าผู้อื่น ผู้ถือมังสวิริติอย่างเป็นจิตใจอาจรู้สึกรังเกียจเนื้อสัตว์ ซึ่งอาจถือว่าการยึดมั่นถือมั่นอีกรูปแบบหนึ่ง (ประเวศ อินทองปาน, 2560, หน้า 143)

ขอให้สังเกตว่า ถ้าหากแนวคิดดังกล่าวในพระพุทธศาสนาเถรวาทเป็นปัญหาเรื่องเผ่าพันธุ์นิยม เพราะเป็นแนวคิดที่มองประโยชน์ส่วนตนของมนุษย์เป็นหลัก ไม่คำนึงถึงชีวิตของสัตว์อื่นดังที่นักสิทธิสัตว์เข้าใจ แม้จะเป็นความจริงที่ว่า การกินเนื้อสัตว์ของมนุษย์ไม่ได้เป็นบาปโดยตรง แต่สัตว์ที่ตายเพราะมนุษย์กินเป็นอาหาร พุทธจริยศาสตร์จะตอบว่าไม่ใช่ผลของการกินเนื้อสัตว์ได้อย่างไรย่อมไม่อาจตอบได้ เพราะเมื่อมีผู้กิน ก็ย่อมมีผู้ที่ต้องฆ่าสัตว์เพื่อนำมากิน เมื่อการฆ่าสัตว์เป็น

บาป ผู้ที่สนับสนุนให้เกิดการฆ่าสัตว์ก็คือผู้ที่กินเนื้อสัตว์ และเพื่อที่จะต้องมีอาหารกินทุกวัน ก็ย่อมต้องมีผู้ฆ่าสัตว์เพื่อนำมาขายทุกวัน เมื่อมนุษย์ยังไม่เลิกกินเนื้อสัตว์ วงจรการฆ่าสัตว์ (ที่พุทธศาสนาเถรวาทถือว่าเป็นข้อห้ามและผิดศีล) ก็ยังคงมีอยู่ คำสอนของพระพุทธศาสนาในส่วนนี้จึงขัดต่อศีลธรรมของมนุษย์ เพราะเป็นไปเพื่อสนองความต้องการของมนุษย์เท่านั้นและขัดแย้งกับแนวคิดเรื่องอหิงสาและการคุ้มครองสัตว์ในพระพุทธศาสนาเถรวาท ที่มีแนวคิดที่ว่า “สัตว์ทั้งหลายที่เกิดมาแล้ว ไม่ว่าประเภทใดต่างต้องการมีชีวิตที่อยู่อย่างมีความสุขด้วยกันทั้งนั้น” นี่คือข้อความที่พระพุทธศาสนาได้สะท้อนธรรมชาติของสัตว์ซึ่งรวมถึงมนุษย์ด้วย ประเด็นความรับผิดชอบจึงมาตกที่มนุษย์ในฐานะที่เป็นสัตว์ประเภทหนึ่งที่มีศักยภาพสูงกว่าสัตว์ทั้งหลาย พระพุทธศาสนาสอนให้เราปฏิบัติต่อสัตว์อื่นอย่างมีเมตตา ในศีล 5 ข้อแรกแปลเป็นใจความได้ว่า พึงงดเว้นจากการฆ่าหรือทำร้ายสัตว์เดรัจฉานด้วยความตั้งใจ การสอนไม่ให้ฆ่าหรือทำร้ายสัตว์นี้มีรากฐานมาจากหลักธรรมเรื่องเมตตา กรุณา คือ การเอาใจเขามาใส่ใจเรา สิ่งที่เราไม่ต้องการให้ผู้อื่นมากระทำต่อเรา ก็ไม่ควรทำสิ่งนั้นต่อผู้อื่น” (ประเวศ อินทองปาน, 2560, หน้า 142)

ข้อสังเกตอีกประการหนึ่ง เหตุใดพุทธศาสนาวัชรญาณแบบทิเบตสามารถนำหลักอหิงสาและเมตตาไปประยุกต์ใช้อย่างได้ผลลัพธ์ที่เป็นรูปธรรมมากกว่าชาวพุทธฝ่ายเถรวาท กรณีดังกล่าวน่าจะมาจากแนวคิดเรื่อง พระโพธิสัตว์ พระโพธิสัตว์เป็นแนวคิดที่ยิ่งใหญ่ไม่แพ้แนวคิดทางปรัชญาอื่นๆ ชาวพุทธมหายานได้สร้างกรอบมาตรฐานทางศีลธรรมของผู้ที่จะดำเนินชีวิตฆราวาสในแบบชาวพุทธ ให้มีความรัดกุมและถูกทิศถูกทาง ศีลของพระโพธิสัตว์ข้อหนึ่งผู้ประสงค์จะดำเนินวิถีชีวิตแบบพระโพธิสัตว์จะต้องปฏิบัติตามอย่างเคร่งครัดคือ เมตตาต่อสรรพสัตว์ ไม่ว่าจะเป็นสัตว์เล็กสัตว์น้อย ก็จะต้องไม่ฆ่าสัตว์นั้นเพื่อนำมาเป็นอาหารของมนุษย์ พระโพธิสัตว์ของฝ่ายมหายานจึงเป็นภาคแสดงของแนวคิดเรื่องอหิงสา ดังข้อความในอวตังสกุสูตร ว่า “ พุทธบุตรทั้งหลาย เมื่อพระโพธิสัตว์ถือกำเนิดเป็นกษัตริย์และสามารถออกกฎหมายได้ตามใจปรารถนา พระองค์ได้ออกคำสั่งห้ามมิให้มีการ

ฆ่าสัตว์ มีกฎหมายห้ามฆ่าสัตว์ในทุกเมืองและทุกหมู่บ้านในราชอาณาจักร
 หมู่สัตว์ทั้งปวงทุกชาติพันธุ์ ไม่ว่าสัตว์ไม่มีเท้า มีสองเท้า มีสี่เท้า และมีมากเท้า
 ล้วนปลอดภัยจากความกลัวและไม่มีใครคิดจะไปทำร้าย พระองค์ได้เจริญคุณลักษณะ
 หลายๆ ประการของพระโพธิสัตว์และปฏิบัติต่อสัตว์ทั้งหลายอย่างมีเมตตา
 ไม่เบียดเบียนสัตว์ไม่ว่าในทางใด พระองค์ทรงเจริญโพธิจิตอันประเสริฐ เพื่อที่จะนำ
 ความผาสุกมาสู่สรรพสัตว์” (Avatamsaka Sutra : Taisho 10/279/149 b16-21)

ในฝ่ายเถรวาทแนวคิดเรื่องอหิงสาและความเมตตาต่อสัตว์อื่นนี้มีปรากฏ
 ชัดเจนในกฎทันทสูตร ว่า “ ดูกรพราหมณ์ ในยัญณ์นั้นไม่ต้องฆ่าโค แพะ แกะ ไก่
 สุนัข และสัตว์นานาชนิด ไม่ต้องตัดต้นไม้มาทำหลักบูชายัญ ไม่ต้องเกี่ยวหญ้าคา
 เพื่อเบียดเบียนสัตว์อื่น แม้เหล่าชนที่เป็นทาส คนรับใช้ กรรมกรของพระเจ้ามหา
 วิชิตราชก็ไม่ถูกลงอาชญา ไม่มีภัยคุกคาม ไม่ต้องร้องให้พุ่มพ่ายทำปฏิกกรรม
 แท้จริง คนที่ปรารถนาจะทำจึงได้ทำ ที่ไม่ปรารถนาที่ไม่ต้องทำ ทำแต่สิ่งที่ปรารถนา
 เท่านั้น สิ่งที่ไม่ปรารถนาไม่ต้องทำ ยัญพิธีนั้นสำเร็จลงเพียงเพราะเนยใส น้ำมัน
 เนยข้น นมเปรี้ยว น้ำผึ้ง และน้ำอ้อยเท่านั้น...” (ที.สี.(ไทย)9/323-358/125-150)
 พระสูตรดังกล่าวนี้เป็นการแสดงวิสัยทัศน์ของพระพุทธเจ้าที่มีต่อพิธีบูชายัญซึ่งจะ
 ต้องสังเวยชีวิตสัตว์จำนวนมากว่า ไม่เป็นไปเพื่อกุศล เป็นไปเพื่อบาปอกุศล และ
 จากนั้นพระพุทธองค์ก็ได้ทรงแนะนำรูปแบบการประกอบพิธียัญที่ดีกว่าอันได้แก่
 การให้ทาน ไปจนถึงการสละทางโลก และบรรลุพระนิพพานในที่สุด (พระพรหม
 บัณฑิตและปีเตอร์ ฮาร์วี, 2561, หน้า 671)

4. ข้อสรุป

จากการอภิปรายที่ผ่านมาพอสรุปได้ว่า คำสอนในพระไตรปิฎกนั้นแสดง
 ให้เห็นความเคารพที่มนุษย์พึงมีต่อผู้ที่มีชีวนุชนูญ และต่อสิ่งแวดล้อมทางธรรมชาติ
 ที่เกื้อกูลมนุษย์และสรรพสัตว์ พระพุทธองค์ทรงอนุญาตให้ภิกษุและภิกษุณีรับ
 บิณฑบาตที่เป็นเนื้อสัตว์ได้ เฉพาะแต่ในกรณีที่สัตว์นั้นมีได้ถูกเจาะจงฆ่ามาเพื่อนำ
 มาถวาย (มัชฌิมนิกาย มัชฌิมนิพนธ์สาส์ก. (ไทย) 13/51-55/48-52) และมีข้อความ

ที่กล่าวถึงการที่พระพุทธองค์ทรงให้เลิกนำสัตว์ไปบูชาัญญและปฏิบัติต่อสัตว์อย่างมีเมตตากรุณา (พระพรหมบัณฑิต และ ปีเตอร์ ฮาร์วี, 2561 : 670)

การที่ชาวตะวันตกนำเสนอมุมมองที่มีต่อพุทธจริยศาสตร์ว่าให้ความสำคัญกับชีวิตสัตว์ต่ำกว่ามนุษย์นั้นจึงไม่เป็นความจริง หมายความว่า ถึงแม้พุทธศาสนานิกายเถรวาทไม่ได้สอน ในเรื่องความเสมอภาคระหว่างมนุษย์และสัตว์ แต่พุทธศาสนานิกายนี้ก็ไม่นับสนุนให้ใช้สัตว์ ทดลอง เพราะถือว่าการกระทำดังกล่าวเป็นการเบียดเบียน และสร้างความทุกข์ทรมานให้แก่สัตว์ นักวิทยาศาสตร์ไทยที่เป็นพุทธศาสนายอมรับว่าการใช้สัตว์ทดลองเป็นสิ่งที่ไม่เหมาะสม ในคำสอนของพุทธศาสนา แต่ในสภาพความเป็นจริงในปัจจุบัน การใช้สัตว์ทดลองยังมีความจำเป็นสำหรับนักวิทยาศาสตร์ที่ต้องการขยายความรู้เพื่อประโยชน์ของมนุษยชาติอยู่มาก เพราะนัก วิทยาศาสตร์ยังไม่สามารถหาวิธีการอื่นที่มีประสิทธิภาพมาทดแทนได้ อย่างไรก็ตามนักวิทยาศาสตร์ ก็พยายามใช้สัตว์ทดลองภายใต้กรอบของจริยธรรมสากลทั่วไปเช่นใช้สัตว์ทดลองก็ต่อเมื่อมีความ จำเป็นที่หลีกเลี่ยงไม่ได้ และปฏิบัติต่อสัตว์ทดลองในฐานะเป็นสิ่งที่มีชีวิตด้วยความเมตตา กรุณา ไม่ใช่เป็นวัตถุสิ่งของที่มนุษย์จะทำอะไรก็ได้

จากข้ออ้างที่ว่าพุทธจริยศาสตร์สนับสนุนการใช้สัตว์เป็นเครื่องมือ พุทธจริยศาสตร์ได้โต้แย้งด้วยหลักมัจฉาญาณชา 5 ซึ่งได้อธิบายให้เห็นว่าพุทธจริยศาสตร์ไม่สนับสนุนการใช้สัตว์เป็นทรัพย์สิน ส่วนในประเด็นหลักเบญจศีลข้อที่ 1 เรื่องปาณาติบาต ผู้เขียนก็ได้อธิบายเปรียบเทียบกับแนวคิดการกินมังสวิรัต ซึ่งแสดงให้เห็นแนวคิดของพุทธจริยศาสตร์ที่ไม่สนับสนุนการฆ่าสัตว์เพื่อนำมาเป็นอาหารของมนุษย์ การเลี้ยงสัตว์เพื่อนำขาย ส่วนข้อโต้แย้งว่าพุทธจริยศาสตร์ให้ความสำคัญทางหลักศีลธรรมจากโอกาสในการตรัสรู้ธรรมะ แต่ผู้เขียนก็ชี้ให้เห็นว่าความสามารถในการบรรลุนิพพานเป็นอิสระเรื่องกับสิทธิในการบรรลุนิพพาน และพุทธจริยศาสตร์ไม่มีแนวคิดให้คุณค่ากับสิ่งต่างๆ จากสถานที่เกิดการไปเกิดในภพภูมิหนึ่งๆ การเกิดเป็นมนุษย์และสัตว์ไม่ใช่เป้าหมายสูงสุด

ข้อสุดท้ายในประเด็นเรื่องคุณค่าที่สูงกว่าของมนุษย์ พุทธจริยศาสตร์ไม่มีแนวคิดใดที่ให้ความสำคัญทางศีลธรรม หรือกำหนดแนวทางการปฏิบัติต่อสิ่งมีชีวิตอื่นๆ เหมือนกับแนวคิดเผ่าพันธุ์นิยม ซึ่งผู้เขียนก็ได้พยายามอธิบายแยกแยะให้เห็นถึงแนวคิดเรื่องเผ่าพันธุ์นิยมและพุทธจริยศาสตร์ในหลากหลายมุมมอง แม้ว่าจะมีข้อความในพระไตรปิฎกฉบับภาษาบาลี กล่าวถึงความประเสริฐของมนุษย์ แต่ก็เป็นการให้ความสำคัญกับมนุษย์ในฐานะที่เป็นสรรพสัตว์ที่สามารถเรียนรู้ ผูกฝน และพัฒนาตนเองได้ มนุษย์ที่ฝึกตนดีแล้วประเสริฐยิ่งกว่าเทวดา และมักจะกล่าวในทำนองกลับกันว่า หากมนุษย์ไม่ได้ฝึกฝนอบรมตนเองแล้วหาประเสริฐไม่ ด้วยเหตุนี้พระพุทธเจ้าจึงกระตุ้นเตือนสาวกของพระองค์ว่า “ทนฺโต เสฏฺฐํ มนุสฺสํ” ในหมู่มนุษย์ทั้งหลาย ผู้ที่ฝึกตนดีแล้วเป็นผู้ประเสริฐที่สุด ฝึกตนคือ ฝึกอะไร ก็คือ การฝึกจิตนั่นเอง ดังที่พระพุทธเจ้าตรัสว่า “จิตฺตํ ทนฺตํ สุขาวหํ” (ขุททกนิกาย ธรรมบท (ไทย) 25/36/36.) จิตที่ฝึกดีแล้วนำสุขมาให้ ที่มองว่าบุคคลใดบุคคลหนึ่งประเสริฐก็เพราะฝึกจิตมาดีนั่นเอง จึงทำให้การคิด พุด หรือกระทำการประเสริฐกว่าสัตว์ทั้งหลาย

จากนัยของพระพุทธพจน์บทนี้ ทำให้เราได้เห็นว่า ในแง่จริยศาสตร์นั้น พระองค์ให้ค่าของมนุษย์ในแง่ของการฝึกฝนพัฒนาดนอย่างไม่หยุดยั้ง และเมื่อฝึกตนได้ดีมากขึ้นเท่าใด ชนาก็เลสมากขึ้นเท่าใด ชนาก็เลสที่มีอยู่ในตนมากขึ้นเท่าใด ชีวิตของมนุษย์แต่ละคน ก็จะอุดมไปด้วยคุณค่ามากขึ้นเท่านั้น ดังที่ตรัสเพิ่มเติมว่า “อตฺตา หเว ชิตํ เสโย โย ยา จายํ อิตฺรา ปชา” แปลความว่า ตนแล อันบุคคลชนะแล้ว เป็นของประเสริฐ ส่วนหมู่สัตว์นอกนี้บุคคลชนะแล้วไม่ประเสริฐเลย” (อรรถกถา ขุททกนิกาย ธรรมบท (บาลี) 21/84/108)

เมื่อเป็นเช่นนี้ก็เท่ากับว่า พุทธจริยศาสตร์เถรวาทให้คุณค่ากับการกระทำของมนุษย์และสัตว์เท่าๆ กัน แม้จะมีข้อโต้แย้งเกี่ยวกับเรื่องศีลในพระวินัยนัยเป็นอีกประเด็นหนึ่ง แต่พุทธปรัชญาเถรวาทก็แยกแยะให้เห็นว่า การฆ่ามนุษย์ที่มีคุณธรรมสูงนั้น เลวร้ายยิ่งกว่าการฆ่าสัตว์หรือมนุษย์ที่ไร้คุณธรรม แต่ก็ได้หมายความว่า พุทธปรัชญาเถรวาทสนับสนุนการฆ่าสัตว์อื่น และเป็นเผ่าพันธุ์นิยม

ตามแบบตะวันตก เพราะไม่ได้มุ่งไปที่สภาวะหรือรูปร่างลักษณะภายนอก แต่พุทธจริยศาสตร์เถรวาทเน้นไปที่สภาพทางจิตใจที่เป็นนามธรรม หรือให้คุณค่ากับการกระทำของคนและสัตว์ สัตว์ต่างๆ หากทำร้ายมนุษย์ก็ย่อมได้รับการตำหนิเช่นกันเพราะกฎแห่งกรรมในพุทธจริยศาสตร์นั้นไม่มีข้อยกเว้น (จุฑาทนิกาย สุตตนิบาต (ไทย) ๒๕/๖๐๖/๖๕๔)

บรรณานุกรม

- ขจิตพรณ อมรปาน. (2552). **การศึกษาความคิดจริยศาสตร์ตะวันตก พุทธศาสนา (เถรวาท) และ นักวิทยาศาสตร์ไทยกับการใช้สัตว์ทดลอง**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต, บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยมหิดล.
- คินสลีย์, เดวิด. (2551). **นิเวศวิทยากับศาสนา: จิตวิญญาณแห่งนิเวศในมุมมองต่างวัฒนธรรม**. แปลโดย ลภาพรรณ ศุภมันตรา. กรุงเทพมหานคร : สวนเงินมีมา.
- เฉลิมวุฒิ วิจิตร, (2553). **สถานะทางจริยธรรมของสัตว์ในทัศนะของพุทธศาสนาเถรวาท**. วิทยานิพนธ์อักษรศาสตรมหาบัณฑิต : บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.
- ดาร์วิน, ชาร์ลส์. (2558). **กำเนิดสปีชีส์**. แปลโดย นำชัย ชีววิวรรธน์และคณะ. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพมหานคร: สำนักพิมพ์สารคดี.
- ดอร์สกิน, ริชาร์ด. (2559). **ยืนเห็นแก่ตัว**. พิมพ์ครั้งที่ 2. แปลโดย เจษฎา เด่นดวงบริพันธ์. กรุงเทพมหานคร : มติชน.
- ประพิมพ์พรรณ เงินทิพย์. (2529). **มาตรการทางกฎหมายในการคุ้มครองสัตว์ตามหลักสวัสดิภาพสัตว์**. กรุงเทพมหานคร: มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์. สำนักหอสมุด.
- ประเวศ อินทองปาน. (2560). **พระพุทธศาสนากับสิ่งแวดล้อม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาวิทยาลัยเกษตรศาสตร์.

พระพรหมบัณฑิต และปีเตอร์ ฮาร์วี. (2561). **พระไตรปิฎกฉบับสากล : วิถีธรรมจากพุทธปัญญา**. พระนครศรีอยุธยา : มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

พระพรหมคุณาภรณ์, (ป.อ. ปยุตฺโต). (2551). **พจนานุกรมพุทธศาสตร์ฉบับประมวลธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 17. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. (2539). **พระไตรปิฎกภาษาไทยฉบับมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย**. กรุงเทพฯ : มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

สมภาร พรหมทา. (2548). **มนุษย์ สังคม และปัญหาจริยธรรม**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : ศยาม.

สมภาร พรหมทา. (2547). **กิน : มุมมองของพุทธศาสนา**. พิมพ์ครั้งที่ 2. กรุงเทพฯ : โครงการเผยแพร่ผลงานทางวิชาการคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย.

อำนาจ ครุฑโม, พระอธิการ. (2558). “การศึกษาเปรียบเทียบแนวคิดเรื่องอหิงสาของมหาตมะ คานธี กับแนวคิดเรื่องเมตตาของพุทธปรัชญาเถรวาทเป็นสิ่งที่เดียวกันหรือไม่” **วารสารสถาบันวิจัยพิมลธรรม** 2, 2 (กรกฎาคม – ธันวาคม).

อำนาจ ยอดทอง. 2555. **แนวคิดว่าด้วยสิทธิสัตว์ในเบญจศีล-เบญจธรรม**. บทความทางวิชาการ งานวิสาขบูชาโลกปี 2555. มหาวิทยาลัยมหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์มหาจุฬาลงกรณราชวิทยาลัย.

Aquinas, ST.Thomas. (1989). “*Differennces between Rational and Other Creatuers.*” in Regan, Tom and Singer, Peter. **Animal Rights and human obligations**. New Jersey : Prentice Hall Englewood.

Avatamsaka Sutra : **Taisho** vol.10, text 293. Trans. T.T.S.& D.S..Full Trans Dharma Realm Buddhist University, The Flower Adornment Sutra (Buddhist Text Translation Society, 1982)

- Bibles, Crossway. **The Holy Bible, English Standard Version (with Cross-References): Old and New Testaments.** (Kindle Locations 616-619). Good News Publishers. Kindle Edition.
- Singer, P. (1998). “*All Animals Are Equal.*” In *Environmental Philosophy; From Animal Rights to Radical Ecology*, edited by Michael Zimmerman et. al, 26-40. New Jersey: Prentice Hall.
- Singh, A. (2006). **Animals in Early Buddhism.** Eastern book Linkers. Delhi,
- Waldau, P. (2002). **The Specter of Speciesism; Buddhist and Christian View of Animals.** *Oxford: Oxford University Press,*